

De muzikale geschiedenis van de Bayreuther Festspiele afl. 20

door Johan Maarsingh

In deze aflevering van de muzikale geschiedenis van de Bayreuther Festspiele staan de jaren '60 centraal. De aandacht gaat uit naar opnamen die niet of nauwelijks bekend zijn, omdat ze niet (gemakkelijk) op cd te koop waren en nu op het internet zijn te beluisteren. Ze bieden alternatieve bezettingen ten opzichte van officieel uitgebrachte opnamen. Dat de geluidskwaliteit vaak niet van het hoogste niveau is, mag als bijzaak gelden.

Lohengrin 1962

Tijdens de voorbereidingen van de Festspiele in 1962 werd deze opname gemaakt van de tweede acte *Lohengrin*. Hierin is Irene Dalis te horen als Ortrud en Ramón Vinay als Telramund. Wolfgang Sawallisch dirigent. Overigens is dit een afwijkende bezetting ten opzichte van de opname op de plaat:

Ortrud wordt daar vertolkt door Astrid Varnay. Het is een fragment uit een uitzending van de BBC Radio. Het inleidend commentaar klinkt uit de mond van Deryck Cooke.

https://youtu.be/trertAJqp_E

Bayreuther Festspiele op televisie.

In 1963 heeft de Duitse televisie vanuit Bayreuth de eerste scène uit het derde bedrijf van *Die Meistersinger von Nürnberg* uitgezonden. Het is van een latere voorstelling in dat jaar, want hierin zien we Josef Greindl als Sachs en Wolfgang Windgassen als Stolzing. De band is niet meer van goede kwaliteit. Via deze link is zo toch een indruk te verkrijgen van Wielands tweede encensering van deze opera. Helaas moeten we het stellen zonder Festwiese. Deze werd niet opgenomen.

Misschien was dat te moeilijk geweest met de toenmalige opname techniek. Tegenwoordig gaat dat anders en komt de eerste voorstelling van een nieuwe productie in de bioscoop.

<https://youtu.be/IRhhc5jRaPw>

Wolfgang Windgassen, Martha Mödl en Wieland Wagner

In 1965 encenseerde Wieland voor de tweede keer de *Ring* in Bayreuth. De televisie was aanwezig tijdens de repetities. Karl Böhm had in 1965 de muzikale leiding in de beide cycli. Vijf minuten impressie van repetities voor de nieuwe productie van *Das Rheingold* voor de Bayreuther Festspiele in 1965. De ondertiteling is in het Japans, maar het geluid komt via twee kanalen.

<https://youtu.be/k8Rpw2vizPs>

Deze versie heeft een iets langere speelduur, geen ondertiteling, maar het geluid komt enkel uit een kanaal.

<https://youtu.be/IG6vEJBnqow>

De volledige *Rheingold* uit 1965 heeft een andere bezetting voor Erda en Froh. De klank is mono. Het uit 2006 daterende boek van John Hunt: *Wagner im*

Festspielhaus. *The Bayreuth Recordings* vermeldt dat alleen *Das Rheingold* in Amerika op LP is verschenen. De overige *Ring*-opera's zijn nog steeds alleen te vinden in de archieven van de Bayerische Rundfunk. In 1965 gingen de Festspiele van start op 25 juli met *Das Rheingold*.

https://youtu.be/18_yvv8WFn4

Naast de Ring stonden ook *Der fliegende Holländer*, *Parsifal* en *Tannhäuser* op het programma. De opnamen van de drie laatstgenoemde werken zijn onlangs op YouTube te vinden.

Der Fliegende Holländer is de encenering uit 1959. De bezetting is iets anders dan in de jaren daarna. Otmar Suitner (1922-2010) had de muzikale leiding.

https://youtu.be/k_hBrxJFPjE

Suitner maakte in 1964 zijn Bayreuther debuut met de herneming van *Tannhäuser*. Daarvan is nog geen opname te vinden. In 1966 en 1967 deelde Suitner met Karl Böhm de muzikale leiding van de *Ring*. Van de uitvoeringen onder Böhm werden plaatopnamen gemaakt, die in 1963 door Philips werden uitgebracht. Die

wereldberoemde opname is helemaal compleet. Dat is in dit geval echter niet zo vanzelfsprekend. In 1965 en 1966 klonk er een licht gecoupeerde versie van de *Götterdämmerung*. Wieland Wagner wist niet wat hij moest met de scène van Guttrune, tussen de treurmarsen en de opkomst van Hagen. Hij vond het een onnodige scène.

Op 21 juli 1966 dirigeerde Böhm de voorstelling, waar dit fragment was gecoupeerd:

<https://youtu.be/FkWRbyXHpbA>

Tweede akte Walküre 1965

Ludmila Dvorakova

Tannhäuser anno 1965 bood de encenering uit 1961, maar met de ouverture uit de Dresdener Fassung, dus als afgerond geheel. Muzikaal een andere versie dan in 1961 en 1962, maar de scène tussen Venus en Tannhäuser is uit de latere versies voor Parijs en Wenen. Regisseur Wieland Wagner grijpt terug naar zijn productie uit 1954-1955. Dirigent André Cluytens dirigeerde in dat jaar eveneens *Tannhäuser*. Tien jaar later was ook Gré Brouwenstijn weer als Elisabeth te beleven, samen met Leonie Rysanek, die in de voorstelling zong die via de radio werd uitgezonden. Hermann Prey zong Wolfram, Wolfgang Windgassen de titelrol en Martti Talvela een edele Landgraaf Hermann. De zangwedstrijd, dus met de inbreng door Walther von der Vogelweide (hier Willi Hartmann), is een spannende aangelegenheid. Het is te hopen dat de radioband zonder storingen bewaard is gebleven, zodat deze opname ooit

eens wordt uitgebracht. Ludmila Dvorakova zong de Venus.

Tannhäuser Bayreuth 1965.

<https://youtu.be/X7IHAobQa9E>

De *Parsifal* werd in 1965 gedirigeerd door André Cluytens. De opname is zo goed als onbekend. De opname wordt enigszins ontsierd door ruis. De cast is interessant: Astrid Varnay is Kundry en Jess Thomas is Parsifal. Opvallend is dat André Cluytens voor de *Parsifal* nagenoeg evenveel tijd nodig heeft als Knappertsbusch. Cluytens kon het Bühnenweihfestspiel niet verlossen van de tempo-opvattingen die in Bayreuth gebruikelijk waren.

<https://youtu.be/o6FT7Bp0emM>

Jess Thomas

In 1966 werden plaatopnamen gemaakt van *Tristan und Isolde*. Peter Schreier was geëngageerd als Junger Seemann; Christa Ludwig als Brangäne. Het de eerste en laatste keer geweest dat deze opera compleet en live voor de muziekindustrie werd opgenomen. Latere opnamen hadden in het Festspielhaus plaats onder studio omstandigheden: zonder publiek en bovendien werden er tegelijkertijd beeld opnamen gemaakt. De opname uit 1966 paste op negen kanten. De laatste kant van de vijfde plaat bevatte bijna een half uur repetitiefragmenten uit het derde bedrijf. De koper van de cd-uitgaven, (DG en Philips, nu Decca) kreeg drie schijfjes, met op elk daarvan een akte. Tegenwoordig is er een uitgave op cd in combinatie met een Blu Ray Audio Disc. Op dat nieuwe medium bevindt zich ook de opname van de repetitie. Via iTunes is deze opname te koop.

In 1966 kwam componist en dirigent Pierre Boulez (1925-2014) naar Bayreuth, om er *Parsifal* te dirigeren. Met hem had Wieland Wagner samengewerkt in opera's van Alban Berg. Het ging Wieland echter niet goed met zijn gezondheid. Hij verbleef in het ziekenhuis en kon niet aanwezig zijn bij de repetities en de uitvoeringen. Het leek op de situatie van zijn eigen vader. Siegfried Wagner was ziek toen Arturo Toscanini naar Bayreuth kwam om er de door Siegfried nieuw geënceneerde *Tannhäuser* en de *Tristan* te leiden. Anders dan zijn vader stierf Wieland niet tijdens de Festspiele. Op 17 oktober 1966 is hij overleden.

In april 1967 verzorgden medewerkers van de Festspiele voorstellingen in de Japanse stad Osaka, in de Festival Hall, van *Die Walküre* (dirigent: Thomas Schippers) en *Tristan und Isolde*. Van deze opera is de zwart-wit film ooit op video uitgebracht. Deze *Tristan* werd gedirigeerd door Pierre Boulez. De solisten waren die van de Festspiele, maar het koor en symfonieorkest waren dat van de Japanse Omroep NHK. Het zijn de enige twee opnamen van complete opera's in de regie van Wieland Wagner. De *Tristan* is hier te zien:

<https://youtu.be/McoRns-aWQQ>

Tot en met 1969 werd Wielands *Ring* gegeven.

In 1970 vonden de laatste opvoeringen plaats van de door Wieland geregisseerde *Tristan*. Al Wielands ensceneringen werden door Hans-Peter Lehmann verzorgd. Hij was sinds 1960 regie-assistent bij Wieland Wagner. De radio uitzending van een voorstelling van *Tristan und Isolde* in het laatste jaar waarin deze productie werd gegeven, dateert van 24 juli 1970

<https://youtu.be/fhm2fDUDqaA>

Eerste akte Parsifal 1973

Op het programma van de Festspiele van 1973 stond voor het drieëntwintigste jaar Wielands *Parsifal*-enscenering. Eugen Jochum dirigeerde voor het derde seizoen de voorstelling. De radio-opname is gemaakt op 27 juli 1973. Van de uitzending door de Italiaanse Omroep heeft iemand een opname gemaakt.

<https://youtu.be/N5aqxM0IQmU>

Na de laatste voorstellingen werden alle decors vernietigd. Het Bayreuth van Wieland Wagner was ten einde. Het tijdperk van zijn broer Wolfgang kon nu echt beginnen.